

УДК 811.161.2'373.7

Наталія КОВАЛЕНКО

КОМПОНЕНТ *ВОРОТА* У СКЛАДІ ФРАЗЕМ УКРАЇНСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ

У статті проаналізовано символічне наповнення та просторове поширення фразем із компонентом ворота, який є одним із основних символів української традиційної культури. На матеріалах лексикографічних праць і зразків діалектних текстів із трьох наріч української мови систематизовано семантичні можливості фразем, визначено території їх побутування, можливі слова-супровідники, описано системні явища.

Ключові слова: фразема, лексема, діалектне мовлення, говір.

В основі витворення фразеологізмів, як відомо, є спостереження над довколишніми предметами, тваринним і рослинним світом, а найбільше – над діями і поведінкою людини. Ключовими словами української культури, особливо важливими і визначальними, учені називають такі, як хата, ворота, криниця, дорога, вогонь, рушник, калина, барвінок та ін. У говірковому мовленні, як і в літературному стандарті, фразеологізми завжди мають етнокультурний компонент, який може дещо по-різному презентувати рівень виразності, але чітко виявлятися в часовому та просторовому зіставленні (з іншими діалектами чи мовами).

Незважаючи на посилений інтерес дослідників до ареальної фразеології, на рівні східнослов'янських мов переважно описано символічні значення виразів із компонентами-назвами житла (хата¹) та його елементів (двері², піч³, стіна⁴, кут/вугол⁵).

¹ Коваленко Н.Д. Компонент хата в складі паремій українського діалектного мовлення // Вестник Новгородского государственного университета. – № 77. – 2014. – С. 115-117.

² Ляшчынская В.А. Дзверы – сімвальны кампанент фразеалагізмаў архітэктурна-домаўладкавальнага кода культуры / В.А. Ляшчынская // Скарынаскія традыцыі: гісторыя і сучаснасць : зб. навук. артыкулаў: у 2 ч. – Ч. 1. – Гомель, 2015. – С. 194-202.

³ Коваленко Н.Д. Фраземи з компонентом піч у говорах південно-західного наріччя / Коваленко Н.Д. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2015. – Вип. 38. – С. 169-173.

⁴ Ляшчынская В.А. Аналіз фразеалагізмаў з кампанентам сцяна ў беларускай і рускай мовах / В.А. Ляшчынская // Региональные аспекты современных историко-правовых, филолого-культурологических, психолого-педагогических, естественнонаучных и экономических исследований : сб. матер. Междунар. науч.-практ. конф. – Новозыбков,

Матеріали з різних територій України ще недостатньо представлені в лексикографічних працях, відсутні ґрунтовні праці з дослідження часово-просторової характеристики фразеологічних одиниць і їх компонентів, тому нашим завданням є вивчення особливостей вживання та територіального поширення фразем із традиційною будівельною лексикою, що відображає житлово-архітектурний код української культури.

Метою статті є аналіз фразеологізмів із компонентом *ворота* з позицій лінгвокультурології та діалектології.

В усі часи найбільшою цінністю людини була її рідна оселя, тому великого значення надавали простору помешкання, таким елементам, як хата, ворота (брама), тин, пліт, обійстя та ін., що позиціонуються як основні ключові слова, важливі й показові для окремо взятої культури.

Ворота. за визначенням академічного словника української мови, – проїзд або прохід в огорожі між будівлями тощо, а також ворітниця, що його закривають; брама [СУМ, I, 741].

В унікальному сучасному виданні «Лексикон Львівський: поважно і на жарт», де представлено лексику південно-західних говорів, декодифіковано такі лексеми: *брама* – 1. Двері будинку чи огорожі навколо будинку. 2. Вхід до будинку. 3. Рот *вульт*. Замкнути браму – замовкнути [ЛЛПЖ, 105-106]; *брамка* – футбольні ворота [ЛЛПЖ, 106]. Уживання лексеми *брама* у значенні *ворота* підтверджено словником лемківських говірок [Турчин, 32]. У говірках Рівненщини *брама* і *ворітця* – це ворота у клуні [Свтушок, 47, 52].

У с. Бережанка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл. інформатор пояснює, що ворота, на відміну від брами, – це простіша конструкція з найдоступнішого матеріалу: *а сим то зробили ворота / не" брама / а ворота // тоже три / ш"тири дощечки р'ід"ко і так поперек з найеш на тих во / шоб" три малос'і / то се були ворота.*

В українській міфології *ворота* – один з основних символів, що має декілька конотатем: найперше – це символ межі (початку і кінця, минулого і майбутнього, земного життя і потойбічного, знайомого і чужого, ворожого); у християнській релігії – це елемент входження в потойбічний світ (до раю або пекла)⁶. У давніх лемківських говірках *Петро одомкнув (одомок) брамку* 'хто-небудь доживає останні дні; помирає' – *не идте там, їх вітцeve уж Петро одомкнув брамку, лем сарака ище скніє* [Ступінська, 174]; у новостворених східнословобожанських *відкрилися ворота в кого* 'хто-небудь помер', в основі виразу – звичай відкривати ворота на подвір'ї, де хто-небудь помер [УУ, 113]; *відправити за ворота* кого 'хто-небудь помер; кого-небудь поховали' [там само].

Лексему *брама* у складі фразеологізмів виявлено лише в словнику постійних народних порівнянь говірок Середнього Полісся Г. Добролюжі: *ледачий як*

2015. – С. 185-194.

⁵ Ляшчынская В.А. Фразеалагізмы архітэктурна-будаўнічага кода культуры беларусоў з кампанентам вугал/кут / В.А. Ляшчынская, З.У. Шведава // Чарнобылем не зарасце: традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся : зб. навук. артыкулаў : у 2 ч. – Ч. 1 / рэдкал. : А.А. Станкевіч (гал. рэд.) [і інш.] ; М-ва адукацыі РБ, Гом. дзярж. ун-т імя Ф.Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2016. – С. 214-221.

⁶ Войтович В.М. Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К. : Либідь, 2005. – С. 96-97; Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. – К. : Довіра, 2006. – С. 117-118; Словник символів культури України за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитерка. – К. : Міленіум, 2002. – С. 51-52.

церковна брама [Доброльожа, 27]; *п'ятий як небесна брама* [Доброльожа, 32], але зауважимо, що супровідними є слова сакрального змісту *церковна, небесна*.

За ворітьми, так, як і за дверима, – чужий і незнайомий світ, тому лексема наповнена символікою декількох сакральних рядів, опозицій, різним планом змісту культурних явищ.

Обрядова фразема *відчиняти ворота* означає 'покохати', *ходити коло воріт* – 'мати намір свататися', тому ворота мають велике значення й у весільній обрядовості: *коли наре^учениї при^уходе^у до наре^ученої во^уни зустр^ічайу^ца ў во^рот'ах / об^мін^уйу^ца хл^ібом* (с. Ходорівці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.). Досі на Західному Поділлі існує звичай *продавати молоду* у воротах, а у весільній пісні наречена дякує рідним воротам: *ої да^уно ж бим^іа з ва^ми с^ідала / іа^і шче сво^їім во^рот'ам не^у д'аку^вала / д'аку^йу вам во^рота / де си^діло хло^пці ї^у ро^та / те^упер не^у будеш* (с. Почапинці Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.).

У «Фразеологічному словнику східнословобожанських і степових говірок Донбасу» [УУ] укладачі не оминули увагою етнографічні фраземи і подали описи конкретних обрядодій, наприклад: *переходити ворота*, етн. Очищатися, переходячи вогонь, розкладений на воротах у молодого [УУ, 113]. Деякі фраземи позначають дії, що відбуваються безпосередньо на місці воріт, наприклад: *очищатись вогнем*, обр. Переходити через вогонь у воротах двору молодого (про молоде подружжя) [УУ, 107]; *умивати гостей*, етн. Назва весільного обряду: «Коли хто-н. запізнився на весілля й не хоче платити за це викуп, його ка воротях «умивають». Стоять на воротах свати й не пускають гостей, поки вони не вмиються, а за умивання треба платити» [УУ, 127]; *забивати палицю*, етн. Назва обрядової дії, коли на другий день весілля, щоб снн не повернувся знов до батьків, забивають палицю в землю посеред лінії воріт [УУ, 373].

У поховальній обрядовості ворота символізуюють прощання з рідною оселею, перехід в інший, потойбічний світ: *виносимо т^руно з ме^рцем // винос^іт чо^ло^віки / кла^дут йо^го на сту^ла // пот^ім пе^ре^кла^да^йут' ў во^рот'ах хл^ібом // пе^ре^кла^дили хл^ібом // то^уді ўже їд^ут на ц^винтар / на кла^дбишче // ў во^рот'ах пе^ре^кла^да^йут хл^ібом* (с. Міцівці Дунаєвського р-ну Хмельницької обл.). У сучасних центральноподільських говірках активно вживають сталий вислів *п'яти за ворота* 'померти' (с. Шарівка Ярмолинецького р-ну Хмельницької обл.); у новостворених східнословобожанських *відкрилися ворота* в кого 'хто-небудь помер', в основі вислову – звичай відкривати ворота на подвір'ї, де хто-небудь помер [УУ, 113]; *відправити за ворота* кого 'хто-небудь помер; кого-небудь поховали' [там само].

Фразеологізм *стояти на воротах* 'чатувати, ждати (про душу покійника)' зафіксовано в подільських і волинських говірках, а у «Фразеологічному словнику східнословобожанських і степових говірок Донбасу» подано коментар до такого виразу: за народним віруванням, душа людини після поховання стоїть на воротах кладовища доти, доки не поховають ще когось [УУ, 113].

У традиційній календарній обрядовості *ворота, брама* як важливі елементи рідної оселі особливо шануються навесні в час Великодних та Зелених свят: *тиждин' до Паски там Жи^унії че^твер / то^же^у йшли до ц^ерк^ви / би^ли по^кло^ни / па^лили с^ві^чки і с^тими с^ві^чками ми за^пале^ними йшли до^дому і б^іл'а во^ріт / на во^рот'ах ро^били х^рестик с^тойі с^ві^чки йа^к па^лили* (смт Смотрич Дунаєвського р-ну Хмельницької області); *на Зе^лен'і с^вета то^ус'і во^рота / ўс'о кру^гом ха^ти / д^вер'і / коло ха^ти то^мало бу^ти за^маїано зе^леним ма^йом // то хло^пці та^к'і ўже ве^лик'і йіхали до л'іса / рубали ве^лик'і з'і^л'аки // хло^пе^ц хт'і^у / а би на йо^го во^ротах бу^у най^краш^чий ма^ї /*

ўже | дуже зма|галис'а ў |тому п'лан'і (с. Завалля Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.).

На свято Андрія знімали ворота й виносили далеко за межі обійстя або висаджували на дах хати в дівчат, котрі не хотіли виходити на вечорниці чи їх не пускали батьки на такі зібрання: *се були за'бави // ф'ірт'ки зн'імали / з'д'їме браму / йа'ка та брама буде йак там були кол'уч'і д'рот'и / а там у'чеплена с патич'к'їу з'бит'і ворота / в'ічен'ат на хату висад'ат / то ў мене браму забрали і ф'ірт'ку забрали* (с. Кугаївці Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.); *ну | али це о'бичаї // сн'імали ў |кого іе д'їучина / йшла ком'пан'їа сн'імати ворота // | али ж н'іх'то н'і свари'с'а / бо це йі'ден ў ро'ку ден' та'кїй // ворота ки'дали ў р'ічку / шоб прихо'вати / на ди'рева ви'сажували ф'ірт'ки // но це йі'ден ў ро'ку та'кїй ден'* (с. Браїлівка Новоушицького р-ну Хмельницької обл.).

У фразеологічній системі українських говорів вислови з компонентом *ворота* через різнопланові можливості слугують і для вираження людських взаємовідносин, а найбільше – для характеристики процесу мовлення, оцінки ступеня вияву акустичного боку мовлення, суті сказаного: лемківські – *гомба як ворута* у кого [Вархол, 35]; *гамба як ворота* ‘дуже балакучий’ [Ступінська, 82]; східноpodільські – *не в ті ворота* ‘говорити не до ладу; звертатися не за тією адресою’ [Доленко, 158]; *віставити зуби на воротах* ‘таємно розповідати щось на все село’ [Доленко, 137]; західноpodільські – *роскрыти своїй ворота* ‘розкритися’ (с. Китайгород Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.); волинські – *ні в які ворота не лізе (влязть)* ‘недоречно, неможливе, неприйнятне’ [Кірілкова, 90]; середньоподільські – *роззявив рота як ворота* [Доброльожа, 39]; *має рота як ворота* [Доброльожа, 137]; *рот як ворота* [Доброльожа, 138]; *роздявила рота як царські ворота* [Доброльожа, 143]; *розкрив рота як ворота* [Доброльожа, 143]; *до чужого рота не приставиши ворота* ‘пліткування’ [ФСГЖ, 149].

Номінація дії ‘замовкнути’ у всіх трьох наріччях української мови передається фразеологізмами однієї структурно-семантичної моделі: лемківські – *запірти ворута* ‘замовкнути’ [Вархол, 35]; *запєрти ворота* ‘мовчати’ [Ступінська, 127]; східнослобожанські – *закрити ворота*, грубо [УУ, 113]. На рівні лемківських говірок спостерігаємо паралельне вживання іншого значення фраземи *запєрти ворота (двері)* – ‘прогнати кого-небудь’ [Ступінська, 93]; у східнослобожанських і степових говірках Донбасу *закрити ворота* – 2. жарт. ‘застєбнути ширінку’ [УУ, 113].

Найбільш уживаною є фразеологічна одиниця *витріщитися як баран на нові ворота*, що активно видозмінюється, зберігаючи давні говіркові риси, наповнюючись новими супровідними словами: закарпатські – *ни'кат', йак бара'н на помал'о'вані ворота'; позе'рат', йак тил'а' на нов'і воро'та; позе'рат', ги те'л'а' на нов'і воро'та* [Дзендзелівський, 431]; лемківські – *призербти шя як тїля на нувь (мальовбнь) ворута* [Вархол, 35]; *призербти шя як тїля на нувь (мальовбнь) ворута* ‘тупо, здивовано дивитися’ [Вархол, 131]; *призерати шя як тєля на нобы (мальованы) ворота* ‘тупо, здивовано дивитися’ [Ступінська, 155]; *позерати йак тел'а нановы ворота* ‘дивитися здивовано, розгублено, спантеличено, з повним нерозумінням’. Ще: обізнити, пізнити, пообзнити [Турчин, 246]; *вітріщивсі, як те'льи на нові ворота* [Лєсюк, 166]; наддністрянські – *вивалити воч'і, йак бара'н на нов'і ворота* [Шило, 79]; західноpodільські – *ди'вити'с'а йак бара'н на нов'і ворота* ‘розгубитися’; *вїт'р'їшчи'тї'с'а йак бара'н на нов'і ворота* ‘дивитися, широко відкривши очі’ (с. Пилипківці Новоушицького р-ну, с. Кадіївці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.); західноpodільські – *в'рачївса, йак бара'н на нув'їя вурота* [Громик, 154]; *дївиц'а, йак бара'н на нув'ї вурота* [Мацюк, с. 81]; *вилупився як баран на нові ворота* [Доброльожа, 10];

вилупився як коза на нові ворота [Доброльожа, 10]; дивиться як корова на нові ворота [Доброльожа, 11]; дивиться як чорт на нові ворота [Доброльожа, 11]; середньопадніпряньські – дьвиц'а йак барбн на нув-і ворута 'дивитися на щось дуже уважно' [Лонська, 246].

Отже, на досить інформаційному та достовірному матеріалі виявляємо лише одну фонетичну відмінність *ворута* – *вурота* (ареал західнополіських говірок), натомість лексичні діалектизми-складники найбільше вживають у супровідних словах (*призєрбити ия, вітріщивсі, обізрити, пізрити, пообзерати* та ін.), проте це не впливає на традиційну внутрішню структуру таких варіантів і значення фразеологічної одиниці є цілком зрозумілим.

Аналіз мовленнєвих реалізацій фразеологізмів досліджуваної групи в діалектному просторі виявив чітке протиставлення свій – чужий, наш – не наш як одну з основних опозицій, зумовлену прагматичними установками колективу, наприклад: західнополіські – *йти поп'ід чуж'і ворота* 'почати бідувати'; волинські – *не в своїй воротах* 'ніяково' [Кірілкова, 35]; *не в свої ворота вскочити* 'братися не за своє діло' [Кірілкова, 37]; східнослобожанські – *не в свої (не в ті) ворота вскочити (заїхати, в'їхати)* 'втрутитися не в своє діло' [УУ, 113]; *нашим воротам двоюрідний сарай*, жарт, або ірон. 'дуже далека рідня' [там само].

Явище полісемії на матеріалі лексикографічних праць із трьох наріч спостерігаємо в побутуванні фраземи *ні в тин ні в ворота*: західнополіські – *ни в тин, ни в вурота* [Мацюк, 52]; *ни в тин, ни в вурота* 'ні те, ні се' [Громик, 163]; середньополіські – *ні в тин ні в ворота; ні в тин ні в млин ні в срібні ворота* 'щось недоречне' [ФСГЖ, 175]; подільські – *н'і ў тин н'і ў ворота* 1. 'дурний' (с. Комунар Новоушицького р-ну Хмельницької обл.). 2. 'розгубитися' (с. Кудринці Хмельницького р-ну, с. Лідихівка Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.); східнослобожанські – *ні в тин ні в ворота, ні на голову одіти*, зі сл. *говорити, казати* 'недоладне, недоречне, не те, що треба' [УУ, 488]; *ні в тин ні в ворота* хто 1. 'дуже товстий'. 2. 'розумово відсталий, дурнуватий' [УУ, 488].

Отже, діалектні сталі вислови з компонентами-символами етнокультури, зокрема зі словом *ворота*, транслюють і зберігають культурні цінності нації, тому так важливо виявити їх територіальні особливості та семантичні можливості, що дозволить з'ясувати проблемні питання про збереження чи втрату говіркових явищ, про нашарування та глибинний у часі зв'язок між діалектизмами та компонентами фразеологізмів.

Перспективними вважаємо дослідження актуальної проблеми про просторове буття фразеологізму і власне його компонентів (на основі наративів, словників, фольклорних та етнологічних пам'яток), вияви територій, де вживання й розуміння слова збігається з його функціями у фраземі або лише одне з багатьох значень загальноживаного слова стає фразеотвірним.

Список скорочень джерел

- Вархол – Вархол Н.Д. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Вархол Н.Д., Івченко А.О. – Братіслава : Словацьке педагогічне вид-во. Відділ укр. літ-ри в Пряшеві, 1990. – 160 с.
- Громик – Громик Ю. О. Фразеологізми поліської говірки села Липно Ківецівського району Волинської області / Юрій Громик // Волинь-Житомирщина : іст.-філол. зб. з регіон. проблем. – Житомир : [б. в.], 2002. – № 8. – С. 152-170.
- Дзензелівський – Дзензелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. України (лексика). – Ужгород, 1993. – Ч. III. – 464 с.
- Доброльожа – Доброльожа Г. Красне слово – як золотий ключ: Постійні народні порівняння в говірках Середнього Поліся та суміжних територій / Галина Доброльожа. – Житомир, 2003. – 160 с.

- ФСГЖ – Доброльожа Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. – Житомир : 2010. – 404 с.
- Доленко – Доленко М.Т. Матеріали для словаря диалектных фразеологизмов Подолья / М.Т. Доленко // Тр. Сам. ГУ, 1975. – Вып. 272. – Вопросы фразеологии. – №8. – С. 131-161.
- Євтушок – Євтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини / О.М. Євтушок. – Рівне, 1997. – 164 с.
- Кірілкова – Кірілкова Н.В. Словник волинської фразеології / Н.В. Кірілкова. – Острог-Рівне, 2013. – 192 с.
- Лесюк – Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / Лесюк Микола. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. – 328 с.
- ЛЛПЖ – Лексикон Львівський: поважно і на жарт / Наталія Хобзей, Оксана Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. – Львів, 2009. – 672 с.
- Лонська – Лонська Л. Народна фразеологія як елемент збереження етнокультури / Лонська Людмила // Філологічний вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини : зб. наук. праць / гол. ред. Л.М. Полюга. – Умань : ВПЦ “Візаві”, 2011. – Вип. 1. – С. 240-249.
- Мацюк – Мацюк З.С. Из народа не викинеш: Діалектний словник фразеологізмів / Зоряна Мацюк. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 136 с.
- Ступінська – Ступінська Г.Ф. Фразеологічний словник лемківських говірок / Ступінська Г.Ф., Битківська Я.В. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 464 с.
- СУМ – Словник української мови : в 11 т. – К., 1970-1980. – Т. I – XI.
- Турчин – Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині / Турчин Євгенія. – Львів : Українська академія друкарства, 2001. – 384 с.
- УУ – Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнолобужанських і степових говірок Донбасу. – 6-е вид. / Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. – Луганськ, 2013.
- ФСГЖ – Доброльожа Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини / Галина Доброльожа. – Житомир : Вид-во «Волинь», 2010. – 404 с.
- ФСУМ – Фразеологічний словник української мови / уклад. В.М. Білоноженко та ін. – К. : Наукова думка, 1993. – Кн. I. – 530 с. – Кн. II. – 984 с.
- Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 [Серія «Діалектологічна скриня»]. – 228 с.

Kovalenko Natalia

Component “gates” in phrasemes of uk»rainian dialect language

In the article the symbolic content and spatial distribution of phrasemes with component the gate, which is one of the main symbols of Ukrainian traditional culture, is analyzed. On the material of lexicographical works and the examples of dialect texts of three dialects of Ukrainian language, the semantic capabilities of phrases are systemized, the territories of their existence and possible following words are defined, systemic phenomena are described.

Key words: phraseological unit, lexeme, dialectal language, dialect.

Коваленко Наталья

Компонент ворота у складі фразем української діалектної мови

В статті проаналізовані символічне наповнення і територіальне розповсюдження фразеологізмів з компонентом ворота, одним з головних символів української традиційної культури. На матеріалах лексикографічних робіт і образців діалектних текстів наречій українського мовлення систематизовані семантичні різновидності фразеологізмів, визначені території їх використання, можливі супроводжуючі слова, описані системні явища.

Ключевые слова: фразеологізм, лексема, діалектна мова, говір.